

נר לשולחן שבת

פרשת בא

גליון 353

לע"נ ר' חיים יוסף
ב"ר אליהו ישראל ז"ל

זכות נשים צדקניות נאלו ישראל ממצרים

רבני צנעא היו עוברים בבתים לראות מקרוב בבדיקת החיטים, ואיך אותן נשים צדקניות אופות מצות. שלש נשים היו עובדות יחד על כל מצה, מתחילת עשייתה ועד אפייתה!

באחת השנים לאחר הביקור, אמר הראב"ד מארי יעיש מנצור: "בקיאותן של הנשים בדקדוק הלכות, הכנתם ואפיית המצות מחייבת את הרבנים לחזור על לימודם!" (הקדמה ל"משא חיים")

בתימן, שלש נשים היו בודקות זו אחר זו את חיטי הפסח, גרגיר אחר גרגיר, כדי שיהיו בטוחות שנשארו רק חיטים שלימות. כל גרגיר שעורה או חיטה שבורה הן היו מוציאות.

ובשעה שהיו עוסקות בברירת החיטים, הן היו מקפידות על השתיקה, שמא תותז חלילה טיפת רוק מפיהן על החיטים... וכך שעות ארוכות, היו הנשים יושבות יחד בלי להוציא אף הגה מפיהן, אע"פ שהן נטלו תשעה קבין של שיחה... (הליכות תימן)

מתוך דברי הגאון הרידב"ז לוחם מלחמת ה'.

בזמן הזה בעיירות פולין וגליציה, אף ששוכרים מלמדים לבניהם ללמד תורה, גמרא ופוסקים ובוודאי שאין מוסרים אותם לבתי ספר של חול ולאוניברסיטאות, ומחנכים את בניהם בדרך ה' לתורה ויראה. אך בבנותיהן התירו הרצועה ומוסרין אותן להשכלה, ובמשך הזמן נעשות הבנות חופשיות בדעות.

ואף שמשאיין אותן בצעירותן עם בחורים למדנים ויראי שמים, אך סוף סוף מזה נצמח הרס הדת לדור הבא - את בניהם יגדלו בדעות חופשיות, וגם כמה מהן אף מקלקלות את בעליהם.

ובכמה מדינות ראינו שחורבן והרס הדת יצא מדעות הנשים. וידוע כי בשעה שהדור ירא וחרד עיקר האמונה הפשוטה היא אצל הנשים, וכשהדור יורד ומתפקד עיקר ההתפרקות היא אצל הנשים. ועל זה אני קורא שהיא עצת פרעה - 'לכו נא הגברים ועבדו את ה' - הרי לא יועיל כלום אם לא ישמרו את הנשים והבנות ללכת בדרך ה'!" (מחשבת התקופה" עמ' פ"ב)

"בבנינו ובבנותנו... נלך כי חג ה' לנו". (י"ט)

סיפר הגאון רבי חנוך פדווא: האדמו"ר מוהר"ר רבי יהושע מבעלז היה הולך אחר תפילת ערבית בליל שבת להגיד לרבנית 'שבת שלום' והיו עושים שביל בין המתפללים.

פעם אחת הרבנית עמדה עם נכדתה. רבינו קרב אליהם, אמר לרבנית 'גוט שבת' ונתן לתינוקת לטיפה על לחיה.

בבעלז היו "היושבים" שואלים קושיות גם על הנהגת הרבי. ניגש אחד מן "היושבים" אל הרבי ואמר: 'מנן אומר תמיד דברי מוסר חריפים נגד 'המודה', והנה הנכדה שליטף אותה היתה לבושה במלבוש מודרני ולא אמר על זה דבר...'

ענה לו הרבי: 'עם נשים אין ללכת עמהם בחומר הדין וקשה להגיד להם דברים שאינן מבינות כל כך!' (הליכות חנוך" עמ' רנ"ד)

כתב בתרגום יונתן שבליל פסח מצרים הביא הקב"ה את בני ישראל על כנפי נשרים לירושלים, למקום המקדש, שם הם הקריבו קרבן פסח, ואחר כך חזרו באותו לילה למצרים. (י"ט ד) **וקשה**, אם בין כך הם יחזרו למצרים, לשם מה הנס הזה? דבר דומה אנו מוצאים אצל כל עובר יהודי, מלאך מלמדו כל התורה, וברגע לפני הלידה מכהו והוא שוכח הכל. ויש לשאול כאן אותה שאלה, אם העובר שוכח, אז מה התכלית של כל הלימוד?

אמר הגאון רבי משה סלוביניצ'יק: הלימוד הזה יש לו השפעה, כדי שאחר מכן כשילמד זה לא יהיה דבר חדש לגמרי, שרק צריך לחזור על התורה שלמד וזה יותר קל. כעין זה ענין ביאת בני ישראל לירושלים, אף ששבו לאחר זמן קצר למצרים, כיון שהיו במקום המקדש והתרוממו שם לדרגה עליונה יקל עליהם לקנות שוב דרגה זו להבא. (והאיש משה")

ביום שישי חל יום הזכרון לגאון רבי שמואל דוד הכהן מונק רבה של הקהילה החרדית בחיפה, נפטר ג' שבט תשמ"א

"בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו" - 'שנעשה לבו של פרעה ככבד הזה שמבשלו ומתקשה' - 'מה הכבד כועס כך היה לבו של פרעה כועס'. (מדרש ש"י) ותמהו המפרשים אם כך מה עונש מגיע לפרעה, הרי הקב"ה בעצמו הכביד את לבו? **הספורנו תירץ** שנתן בו כח לסבול את המכות, שאלמלא כן היה נכנע מחמת המכות ולא שבאמת זה רצונו. ותמהו בהבנת דבריו, וכי מה תירץ, הרי אם ה' נתן בו את הכח שוב אינו אשם.

הגאון רבי שמואל דוד הכהן מונק ביאר דבריו.

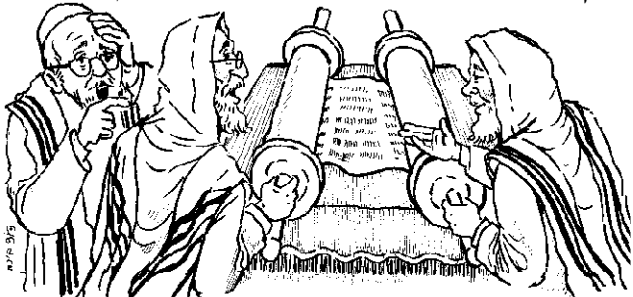
בכל אדם הסובל ומוכה משונאו, נולדים בו שני כוחות הפוכים ומתנגדים זה לזה: האחד, הרגשת צער ויסורים, וככל שהאדם מתייסר יותר הוא רוצה להכנע - לסיים את הכאב הזה. והכח השני הוא ההשפלה, הכעס והרצון לנצח. שכלל סובל יותר גובר כעסו ורוצה לנצח, מרגיש מושפל ואינו רוצה להכנע, שכיון שסבל כל כך רוצה כל כך לנצח, שסבלו לא יהיה לחינם.

ואין דעותיהם של בני אדם שוות. יש אנשים שהם חלשים בגופם ונפשם והם ממהרים להכנע. ויש בני אדם שהם חזקים וקשים בגופם ונפשם ואינם ממהרים להכנע.

אמרו חז"ל על פרעה שגם בשעה שטבע בים היה מתחרט על ששלח את ישראל, והיו הבריות אומרים 'ראו איש זה אפילו נהרג הוא עומד בדיבורו!' עד כדי כך היה פרעה מאוהבי הנצחון...

מעתה יש לפרש שהקב"ה נתן לפרעה את הכח לסבול צער יסורי המכות ואם כן נסתלקה ממנו הסיבה הגורמת לו להכנע, וממילא נשאר בו הכח השני, דהיינו כח הכעס והנצחון - ודרכו של כח זה להיות מוסיף והולך, שכלל שסובל יותר הוא שונאו יותר ורוצה לנצחו יותר, כמו הכבד שמבשלים אותו הולך ומתקשה!

(שיח שדך" עה"ת פר' בא)

מעשה שארע בחיפה, בבית הכנסת "בית אברהם יצחק". אחד המתפללים היה לו חיוב יארציט. ביום שני, בקריאת התורה טעה הגבאי ולא העלהו לתורה, וקרא איש אחר ל'שלישי' במקומו... העולה, בראותו את צערו של בעל היארציט, ביקש למחול על העליה ולא לעלות, כדי שחברו יעלה.

רב בית הכנסת, הגאון רבי שמואל דוד הכהן מונק הורה שכיון שכבר קראוהו לעלות לתורה לא ירד. וכדי לפייס את בעל היארציט על שלא קיבל עליה, ציוה לתת לו את הגבהת ספר התורה, ואת 'חצי הקדיש' שלאחר הקריאה.

כי מעיקר הדין הגבהה חשובה מן העליה, כדברי הגמ' במגילה "הגדול גולל". וכדברי המשנ"ב (קמ"ז ה') "הגולל הוא מה שאנו קוראים היום הגבהה". אלא שלבעל יארציט יש לתת עליה בדווקא! כיון שהוא זכות לעילוי נשמת אביו, כשעונים אחריו 'ברוך ה' המבורך', ולכן יתנו לו לומר קדיש, שיענו אחריו אמן.

ואין ביד החזן או בעל הקורא למנוע ממנו קדיש זה, כי הקדיש אינו שלהם, אלא שייך לציבור. והרשות ביד הציבור לתת לאחר את הקדיש היכן שיש צורך בדבר.

(שו"ת "פאת שדך" כ"א)

בענין קדיש זה אם שייך לש"ץ, לאבלים, או לגדול העיר האריכו האחרונים.

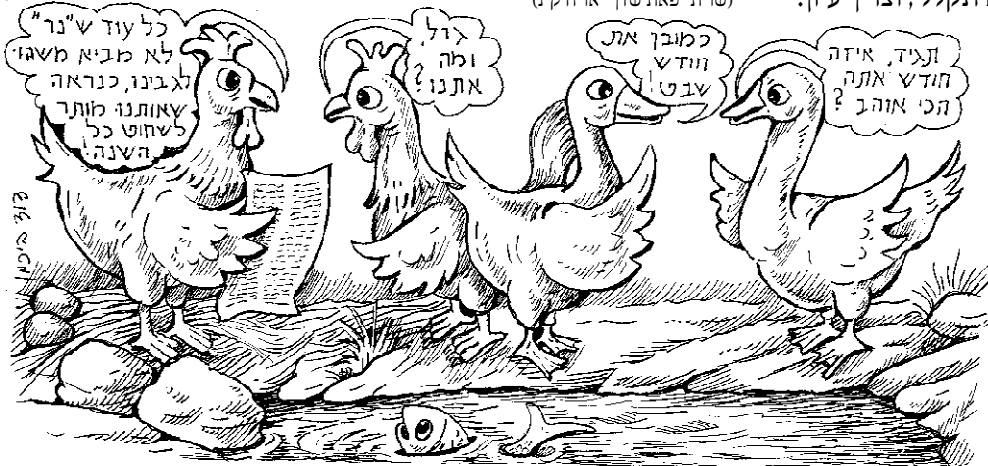

אין עושים הוספות למנין הקרואים בקריאת התורה, אך אם יש צורך בדבר מותר מן הדין, ובוודאי שאין להחזיק במחלוקת על כך. (שו"ת "פאת שדך" או"ח - מתוך מנהגי קהילת היראים מיסודו של הגרא"י קליין ס"ה)

חמירא סכנתא מאיסורא

על אף דבריו התקיפים של רבינו יונתן אייבשיץ, המנהג המשיך להיות נפוץ, השוחטים לא שחטו אווזים בשבט. עדיין חששו לנפשם מפני הסכנה... וכפי שכתב "שבעים תמרים": 'שיש בזה טעם נורא אשר מי יבוא לחקור עד תכליתו בדבר הנעלם, ובפרט אחר שהרמ"א קבעו להלכה'. כדי להנצל מהסכנה נהגו לתת לשוחט חלק מהאווז. והביאו הפוסקים בזה מנהגים שונים:

הרמ"א כתב שיש נוהגים לתת לב. ותמהו האחרונים איך נתנו לו לב, הרי הוא קשה לשכחה?! (שואל ומשיב נשאר בצ"ע) שומן (כרת). ראש (נוב"ס). כבד (ש"ף). רגל (פמ"ג, חת"ס). שאר איברים (שמ"ח). המקפיד יאכל מהאווז עצמו, ומי שאינו מקפיד יכול למוכרו (כת"ס). **"המנהג פשוט פה בחודשי טבת ושבת, אם ישחטו אווזים השוחט לוקח הראש. וחכם רבי יום טוב אלקיים נתן בזה סימן פסיק רישיה ולא ימות"** - כלומר פסוק את ראשו של האווז ולא ימות השוחט". (נהר מצרים"ה - הלי שחיטה י"ח)

כתב הגאון מבוטשטש שגם באכילת אחד מבני ביתו של השוחט, די להוציא בזה מחשש סכנה. (דעת קדושים י"ד י"א)

מקצת הלכות שנאמרו בסוגיית 'אווז בשבט'

יש לעיין בדין זה גם בדיני ממונות. כתב ה"כתב סופר": איך השוחט לוקח שכר הרגליים, הרי זה שייך לבעלים? אלא כיון שכך נהגו הרי הוא נוטל בדיו. ובמקום שהמנהג שלא לוקחים מהאווז ואין חוששים, אסור לשוחט להחמיר ולקחת בלי רשות, דהוי גזל ויצא שכרו בהפסדו. (שו"ת כת"ס י"ד י"ב)

המנהג לתת לשוחט מהאווז גם אם שחט בא' דראש חודש טבת, אף שהיום הראשון של ראש חודש שייך עדיין לחודש הקודם, לכסלו, אפילו הכי מחמירים מספק, הואיל ובפי העולם נקרא כבר ר"ח טבת, או שהחמירו בסכנה אף בספק ספיקא.

ואין אומרים בזה 'המוציא מחברו'... כי הרי השוחט אינו מוכן לשחוט אלא אם כן יתנו לו. (דעת קדושים י"ד י"ג)

שוחטי בגדד אינם שוחטים אווז גם בא' דר"ח אדר, שחושבים אותו כחודש שבט מספק, אא"כ לוקחים ממנו רגל. (יבחי צדק י"א)

אם שחט אווז ונטרף, אינו ניזוק, אף שהוא לא אכל מהאווז! (ד"ק)

אם השו"ב מסתפק בכשרות האווז ורוצה להחמיר ולהטריפו יכול, ואינו צריך לחשוש לסכנה, כיון שעושה זאת למצוה. ואם עדיין הוא מפחד, יקח מהנוצות לשמיכות וכרים... (מנחת יוסף)

גב. חשוב להוסיף, כיום בארץ שחיטת אווזים אינה מצויה, אולם כידוע בימים עברו, באירופה הקרה אכלו אווזים ובשפע. וכפי שסיפר דודי, הרי"ר משה רוזנברג: היינו נהנים מהם כל החורף, מעשנים אותם, וחלק שומרים לפסח. בשמן היו משתמשים לבישול, את הכבד שהיה יקר היינו מוכרים לגויים וכך מממנים את קניית האווזים. (י"ד)

"...הוא הלילה הזה לה' שימורים לכל בני ישראל לדרתם" (י"א מ"ב)

מהי התפילה הכי גדולה?

תפילת ערבית בליל הסדר מעלתה גדולה על פי הסוד יותר מכל תפילות השנה! 'נשתנה הלילה הזה - לילה כיום יאיר'.

(כ"ף החיים" או"ח תפ"ז ל"ו, תפ"ז ל"ו, ועיין 'פרי עץ חיים' שער כ"א פ"א) ועל כן יש להשיגו להתפלל תפילה זו בנחת כמונה מרגילות, בהכנעה ובשמחה גדולה ובניגון, ויתן בלבו שמחה גדולה על הגאולה ביום זה באופן שלא תהיה לו שמחה בחייו כמו בליל פסח! (אור לציון" דנין ספירת העומר ח"ג ט"ז א' - יש"כ להרה"ג א"ש)

במנין הפסוקים שבסוף פרשת בא מובא ק"ה פסוקים, ימנה סימן. העיר רבי שמואל דוד הכהן מונק: ודבר זה צריך עיון, שהרי בחומשים שלנו יש ק"ו פסוקים, אמנם, מן המסורה של חצי הספר מוכח שיש למנות בפרשת בא ק"ה פסוקים, כי אם נחשב שיש בפרשת בא ק"ו פסוקים כפי שמובאת חלוקת הפסוקים בחומשים שלנו תשתבש המסורה של חצי הספר וגם המנין של פסוקי ספר שמות, וצריך עיון.

ונבאר את ה"צריך עיון": בעל המסורה כתב בסוף ספר שמות: 'מנין הפסוקים בספר שמות הוא אלף מאתיים ותשע, א'רט סימן, וחציו נמצא בפסוק 'אלהים לא תקלל'.

עולה מדבריו שיש תר"ד פסוקים בחצי אחד של ספר שמות ותר"ד פסוקים בחצי השני, והפסוק האמצעי הוא 'אלקים לא תקלל'. אך אם נחשב שיש בפרשת בא ק"ה פסוקים, יהיו בספר שמות אלף מאתיים ושמונה פסוקים והחצי לא יהיה הפסוק 'אלהים לא תקלל', וצריך עיון. (שו"ת "פאת שדך" או"ח ק"ט)

חידה: מה נהגו שלא לאכול בשבוע הבא ביום רביעי?

מקובל לנו מרבי יהודה החסיד שסכנה לאכול אווז בח' שבט! וגם יש שעה בחודש שבט שמי ששוחט אווז באותה השעה ימות באותה שנה, לכן יש נזהרים מלשחוט אווזים בכל שבט. (תשב"ץ מרבינו שמשון בן רבי צדוק - ספר זה שימש כקיצור שו"ע לפני אשכנז תקופה ארוכה!)

מקור המנהג הוא צוואת רבי יהודה החסיד שכתב:

"לא ישחט אדם אווזים בחודש שבט". (פני מ"א) בדבריו יש אריכות ומבוכה גדולה בפוסקים אימתי ולמה התכוון, ונביא מקצתם...

כתב המהרי"ל: ונזהרים מלשחוט אווזות כל חודש שבט, כי יש בו שעה שאם שוחט יש רשות למלאך האווזות להזיקו. (מנהגים)

כתב בספר הקנה: "לא ישחט אווז בזמן שיש לשדים כח וממשלה, והוא חודש שבט, כי הממית יומת..." (באה"ט ז')

פסק הרמ"א: מקצת שוחטים נזהרים שלא לשחוט שום אווז בטבת ושבת, שקבלה היא שיש שעה אחת באותם חודשים שאם שוחט בה אווז ימות השוחט, אם לא אוכל ממנה. (י"ד י"א ד') **"ביד אפרים" כתב** שזה גורם לסמא את עיני השוחט. (מ"ט)

רבי יונתן אייבשיץ יצא בתוקף נגד מנהג זה וקבע: בזמן הזה אין לחשוש, וח"ו להקפיד כפי שראיתי עושים כמה שוחטים, והוא בגדר 'דרכי האמורי' ובכלל 'לא תנחשו', והדבר יצא מפי רבי יהודה החסיד שבימי רבו מכשפים באווזות, כנודע בספרי מעשיות, עד כדי שרבים נמנעו מלאכול אווזים... ואפשר שעשו זאת כדי לבטל את כוחם, אבל בזמננו לא שמענו מזה. (כ"פ שם)

ואכן בזמן הראשונים היה מצוי כישוף באווזים

בראש חודש סיון, ב"מסע הצלב הראשון" בשנת תתנ"ו 1096 נהרגו שנים עשר פרנסים חשובים בקהילת וורמייזא.

הפרנסים התחבאו בחצר ארמון ההגמון, עד ראש חודש סיון. אז בא כומר אחד ועשה כישוף באווז אחד, והיה פורה, ובכל מקום שהיה מתחבא שם יהודי היה האווז מצפצף ומגעגע, והיו באים השונאים לאותו מקום והורגים את היהודי.

כשהרגישו הפרנסים שהביאו את אותו אווז. רצו אל המגדל הגבוה שהיה בארמון ההגמון. וממרומי המגדל קפצו אל בית העלמין ומתו. ונעשה להם נס, כי תיכף בלעה אותם אדמת בית הקברות, כדי שלא ישלטו בהם השונאים הארורים ויחללום.

(מנהגות וורמייזא" ועיין "נ" 47 המעשה בגדול שהציל את יהודי וורמייזא מהאווז והכישוף)